

'Meeslepende plot, vol met geweldige personages, op een prikkelende wijze verankerd in de geschiedenis – wat wil je nog meer?' – *The Times*

PIERRE LEMAITRE

DE GROTE WERELD

XANDER

ROMAN

1

Aangezien je hebt besloten te vertrekken

De familieprocessie die door de Avenue des Français trok, had in de loop der jaren al heel wat variaties gekend, maar had er nog nooit uitgezien als een begrafenisstoet. Als je even vergat dat ze er nog behoorlijk levend uitzag, leek het er dit jaar op dat mevrouw Pelletier naar haar laatste rustplaats werd gebracht. Haar man liep zoals gewoonlijk met plechtige tred voorop, terwijl zijn vrouw ver achterbleef en alsmaar bleef staan om haar zoon Étienne aan te kijken als een stervende vrouw die smeekt uit haar lijden te worden verlost. Jean, bijgenaamd Bollie, liep als oudste zoon direct achter hen, met zijn dribbelende vrouwtje Geneviève aan de arm. François sloot samen met Hélène de rij.

Aan het hoofd van de stoet groette meneer Pelletier glimlachend de straatverkopers van watermeloenen en komkommers, en stak zijn hand op naar de schoenenpoetsers. Hij zag eruit als een man op weg naar zijn kroning, wat niet ver bezijden de waarheid was.

De ‘processie van de Pelletiers’ vond plaats op de eerste zondag van maart, weer of geen weer. De kinderen waren er altijd bij geweest. Je kon je onttrekken aan de bruiloft van een buurtgenoot, aan het oudejaarsfeest, aan het paasdiner, maar het zou ondenkbaar zijn om op de verjaardag van de zeepfabriek verstek te laten gaan.

Dit jaar had meneer Pelletier zelfs de retourtickets vanaf Parijs betaald, om er zeker van te zijn dat zowel François als Jean met zijn vrouw aanwezig zou zijn.

De voorstelling bestond uit:

Akte I, de langzame wandeling naar de fabriek, in de eerste plaats bedoeld voor burens en kennissen.

Akte II, het bezoek aan de bedrijfsruimte, die iedereen al op zijn duimpje kende.

Akte III, de terugtocht over de Avenue des Français, met een onderbreking in Café des Colonnes voor het aperitief.

Akte IV, het familiediner.

‘Op die manier,’ zei François, ‘kunnen we ons vier keer dood vervelen in plaats van één keer.’

Toegegeven, op de terugweg van de fabriek, in het café, was het nogal vermoeiend om meneer Pelletier voor iedereen die naar hem moest luisteren – omdat hij het rondje betaalde – de belangrijkste mijlpalen van de familiesaga opnieuw te horen opsommen. Het was een stichtelijk verhaal, dat leidde van de eerste bekende Pelletier (wiens aanwezigheid in de kringen rond maarschalk Ney naar het schijnt bewezen was) naar hemzelf en de ‘Firma Pelletier en zoon,’ die in zijn ogen de verwezenlijking van de dynastie vormde.

Louis Pelletier was een rustige man, iemand die niet snel zijn zelfbeheersing verloor. Boven zijn welgevormde mond, die al zijn kinderen hadden geërfd, leek een grijzend snorretje een verwijzing naar zijn bijna witte haardos met een kaarsrechte scheiding, waarop hij apetrots was.

‘Alle mannen in mijn familie waren op hun veertigste kaal!’ verkondigde hij triomfantelijk, alsof het geslacht Pelletier met hem zijn hoogtepunt had bereikt vanwege het feit dat hij níét kaal was. Zijn smalle schouders contrasteerden met zijn breed geworden heupen. ‘Ik zou model kunnen staan voor Saint-Galmier,’ grapte hij soms, verwijzend naar de spuitwaterflessen met hun smalle hals, die naar onderen toe steeds verder uitlopen. Je bespeurde bij hem een rustige kracht en een soort onopvallende zelfgenoegzaamheid. Hij had inderdaad goed geboerd. In de jaren twintig had hij een kleine zeepfabriek gekocht, die hij had uitgebreid door ‘ambachtelijke kwaliteit te combineren met industriële efficiëntie’; hij hield van dat soort leuzen. Volgens hem was die fabriek, gele-

gen op een steenworp afstand van het Place des Canons, voorbestemd om het belangrijkste bedrijf van de stad te worden. Over een paar jaar zouden de Pelletiers in Beiroet zijn wat de Wendels in Lotharingen waren, de Michelins in Clermont of de Schneiders in Creusot. Hij was sindsdien wel wat minder hoog van de toren gaan blazen, maar ging er nog steeds prat op aan het hoofd te staan van een 'parel van de Libanese industrie', iets wat niemand durfde tegen te spreken. In de loop der jaren had hij steeds vernieuwingen ingevoerd, kopra-, palm- en katoenolie toegevoegd aan de traditionele recepten, de droogmethode verbeterd, het gebruik van oliezuren veranderd, enzovoort.

De jaren dertig waren winstgevend geweest voor de Firma Pelletier, die een paar kleine bedrijven had overgenomen in Tripoli, Aleppo en Damascus. Het fortuin van de familie Pelletier was waarschijnlijk groter dan hun tamelijk bescheiden levensstijl deed vermoeden.

Louis Pelletier mocht de bedrijfsvoering van de dochterondernemingen dan wel overlaten aan bedrijfsleiders, de kwaliteitsbewaking vertrouwde hij niemand anders toe. Zo achtte hij het zijn plicht om, soms zelfs onaangekondigd, de filialen te bezoeken om monsters te nemen, het productieproces te analyseren en aan te passen.

Hij beweerde dat hij niet van reizen hield: 'Ik ben nogal honk-
vast,' zei hij verontschuldigend. Hij had wel vage verantwoordelijkheden in een vereniging voor oud-strijders, waarvoor hij soms naar Parijs moest reizen, maar het was duidelijk dat die activiteiten niet veel plaats innamen in zijn leven, omdat al zijn energie, al zijn talent, al zijn trots gericht was op de fabricage en kwaliteit van 'zijn zeep'. Niets maakte hem gelukkiger dan het zien van de dampende ketels, waarvan de temperatuur vierentwintig uur per dag door werkploegen werd gecontroleerd, het bewonderen van de stortgoten waardoor de vloeibare zeep naar de gietvormen stroomde. Hij kreeg tranen in zijn ogen als hij zag hoe de zeep in stukken en blokken werd gesneden. 'Ik neem het wel even van u over,' zei hij soms tegen de werknemer aan het eind van de lopende band, die daar helemaal niet om gevraagd had. Dan zag je de

eigenaar van de fabriek voor de snijmachine plaatsnemen, waaruit groene stukken zeep naar hem toe gleden, die hij met een klap van een houten hamer, niet te hard, niet te zacht, voorzag van het stempel 'Firma Pelletier', bestaande uit het silhouet van de fabriek tussen twee cederbladeren. Mevrouw Pelletier gaf leiding aan het personeel, hield toezicht op de aanvoer van de grondstoffen en de verzending per vrachtwagen, daarnaast deed ze de boekhouding. Zijn domein was de fabricage. Niet zelden pakte hij midden in de nacht zijn fiets (hij had nooit geprobeerd een auto te besturen) en reed hij naar de fabriek om zelf monsters te nemen, die hij tot in de vroege uurtjes uitgebreid van commentaar voorzag met de dienstdoende meester-zeepzieder.

Hij verklaarde dat de Firma Pelletier pas echt was ontstaan op de dag dat de eerste grote ziedketel in gebruik werd genomen, die hij 'La Ninon' had genoemd, een verwijzing naar *La Niña*, de eerste van de drie karvelen van Christobal Columbus, waarvan de naam was gegraveerd op een koperen plaat met het logo van de firma, die onderaan de ketel was geplaatst. Mevrouw Pelletier fronste haar wenkbrauwen toen haar man twee jaar later de tweede ketel 'La Castiglione' doopte; het verband met de ontdekking van Amerika ontging haar. De installatie van de derde ketel, 'La Païva', bracht haar in opperste staat van verbazing. Ze raadpleegde François, die doorging voor de intellectueel van de familie, omdat hij zijn eindexamen een jaar eerder dan normaal had gedaan.

'Het zijn demi-mondaines, mama. Ninon de Lenclous voor de eerste, Virginia de Castiglione voor de tweede. La Païva is de aangenomen naam van een vrouw die eigenlijk Esther Lachman heette. Over haar werd gezegd: "Een man komt lachend bij haar vandaan."

Verbijsterd opende mevrouw Pelletier haar mond: 'Zijn het...?'

'Ja, mama,' beamde François kalmpjes, 'dat zijn het.'

'Helemaal niet!' protesteerde meneer Pelletier toen hij onder-vraagd werd. 'Het zijn courtisanes, Angèle. Ik heb die ketels naar hen genoemd omdat het mijn schatjes zijn, dat is alles...'

'Sletten, zul je bedoelen.'

'Ja, dat ook... Maar dat was niet het belangrijkste.'

Mevrouw Pelletier vond het leuk om haar echtgenoot als een schuinsmarcheerder af te schilderen. Misschien vond ze dat vleitend. In werkelijkheid had Louis haar nog nooit bedrogen, maar ze liet geen gelegenheid voorbijgaan om publiekelijk zijn bokkensprongen aan de kaak te stellen, terwijl ze wist dat die volkomen denkbeeldig waren. Het ging bijvoorbeeld over het feit dat haar man, als hij naar Parijs ging, altijd zijn intrek nam in het Hôtel de l'Europe. Vaak roemde hij de gastvrijheid van de eigenares, mevrouw Ducrau, die mevrouw Pelletier altijd 'de maîtresse van mijn man' noemde, of als ze het tegen de kinderen had, 'de maîtresse van jullie vader'. Louis protesteerde altijd: 'Mevrouw Ducrau is minstens honderd, Angèle!'; maar dat argument wuifde ze weg met een gebaar van 'maak dat de kat maar wijs'.

Op het ogenblik had mevrouw Pelletier iets heel anders aan haar hoofd dan haar mans maîtresses of de namen van de drie grote ziedketels: in leven blijven.

Volgens haar was er niets minder zeker.

Ze waren nog maar net voorbij de Al-Majidiyyeh-moskee. De fabriek leek haar een onbereikbare bestemming.

'Laat me maar, Étienne, ik...'

Ze had bijna gezegd 'ik zal hier sterven', maar werd weerhouden door een restje helderheid en de angst zichzelf belachelijk te maken (ze kwamen voortdurend bekenden tegen). Ze ging alleen wat langzamer lopen en drukte een zakdoek tegen haar slapen. Vanaf de zee streek een frisse lentebries zachtjes over de stad, niemand transpireerde, zelfs zij niet. Toch gebaarde ze Étienne dat hij een limonadeverkoper, die zijn bekkens liet galmen, moest aanhouden om een glas tamarindewater te kopen, dat ze lijdzaam opdronk, alsof het een gifbeker was. Ze lichtte haar hoed een beetje op om met een vinger over haar voorhoofd te strijken, dat was de enige manier waarop ze kon laten zien hoe dodelijk vermoeid ze was. Opnieuw bleef ze staan, drukte haar hand tegen haar borst, probeerde weer op adem te komen. Étienne draaide zich om en keek Hélène berustend aan, er was niets aan te doen. Elke keer als een van haar kinderen vertrok, sloegen ze ieder op hun beurt een nagel in hun moeders doodskist.

‘Maar Angèle, onze kleintjes zijn groot geworden,’ had meneer Pelletier aangevoerd, ‘het is niet meer dan normaal dat ze het huis uit gaan...’

‘Ze gaan het huis niet uit, Louis: ze ontvluchten het!’

Meneer Pelletier liet zijn armen zakken. Zijn echtgenote beschikte over een arsenaal spitsvondigheden waar hij nooit tegenop had gekund.

‘Ga maar, ga maar...’ hijgde mevrouw Pelletier, ‘let maar niet op mij...’

Étienne gaf geen antwoord meer en kneep alleen maar zachtjes in haar arm om haar aan te sporen verder te gaan, ondanks haar uitputting. Stap voor stap bereikten ze uiteindelijk hun bestemming. Hij had de taak zijn moeder te ondersteunen, want ditmaal was hij de verantwoordelijke, de schuldige.

De vorige gelegenheden waren nog in ieders geheugen gegrift.

Toen François twee jaar eerder had aangekondigd dat hij naar Parijs wilde gaan om toelatingsexamen te doen voor de École Normale Supérieure, was mevrouw Pelletier languit op de tegelvloer van de keuken gevallen.

‘Heel bijzonder,’ zei dokter Doueiri twijfelend. Hij had in feite nooit iets ernstigers dan zonnesteken en bronchitis behandeld. (Hij was een nogal domme man, altijd ontsteld door de gezondheidsproblemen van zijn patiënten, hij blonk eigenlijk alleen maar uit in klaverjassen.)

François moest een hele dag aan het ziekbed van zijn moeder blijven zitten om haar te horen klagen, zelfs in haar slaap, dat ze zo’n vreselijk ondankbare zoon had en dat dit gezin nog eens haar dood zou worden. ‘En jij zegt natuurlijk weer niets,’ verweet ze haar man.

‘Toch maar wel de École Normale,’ antwoordde hij vaag, waarna hij snel op zijn fiets sprong en ervandoor ging naar de fabriek.

Toen mevrouw Pelletier ten slotte bereid was uit bed te komen, moest François een nieuwe, maar zeker niet minder zware beproeving doorstaan, namelijk toekijken hoe zijn moeder zijn koffers pakte.

‘Aangezien je hebt besloten te vertrekken...’ mopperde ze wel

tien keer per dag, terwijl ze stapels kleding en proviand verzamelde, sorteerde en selecteerde. De operatie begon als het gereedmaken van een huwelijksuitzet, maar veranderde langzamerhand van karakter. Mevrouw Pelletier wond zich op over kleinigheden, zette dingen ruw neer, haar ontsteltenis sloeg om in woede. François was geen volwassen jongeman meer die je met pijn in het hart ziet vertrekken, maar een ontaarde zoon die je de deur uit gooit.

Eigenlijk was mevrouw Pelletier een oude rekening aan het vereffenen. Wat haar nog steeds dwarszat, was de brief die hij op het ladekastje had achtergelaten, die meidag in 1941, toen hij op achttienjarige leeftijd was weggelopen om zich in het legerkamp van Qastina te voegen bij generaal Legentilhomme, en dienst te nemen in de 1ste lichte divisie van de Vrije Franse Strijdkrachten. Vreemd genoeg had ze dat eerste vertrek beter begrepen. Hij vertrok om ten strijde te trekken, dat was al met al een eerbare zaak, en niet om aan een studie te beginnen die hij net zo goed in Beiroet had kunnen doen.

‘Nee, mama,’ legde François uit, ‘hier is het niet mogelijk.’

‘Ja, natuurlijk! Hier is het niet goed genoeg voor “meneer”!’

Toen François aan boord was gestapt, voorafgegaan door twee barstensvolle koffers, liet mevrouw Pelletier zich van een kalme en ernstige kant zien. ‘Pas goed op jezelf, hè?’ fluisterde ze hem toe. Louis was bang dat zijn vrouw op de kade zou blijven staan totdat het schip helemaal was verdwenen, maar toen het wegvoer, pakte ze zijn arm en zei: ‘Ik hoop dat hij zal schrijven.’

Ze hervatte haar bezigheden. De gebeurtenis verloor langzamerhand zijn intensiteit. Ook al omdat François was geslaagd voor zijn toelatingsexamen aan de ENS, het leek een beetje alsof de misdaad verjaard was, mevrouw Pelletier begon weer trots op haar zoon te worden, het scheelde weinig of hij had zijn vertrek en zijn succes aan haar te danken.

Een tijdje later kondigde Jean, de oudste, op zijn beurt aan dat hij en zijn vrouw Beiroet zouden verruilen voor Parijs. François was pas anderhalf jaar weg.

‘O, jij ook al?’ mompelde Angèle.

Ze bleef in bed liggen en wilde niemand zien, zelfs Jean niet.

Dokter Doueiri, nog altijd even eigenaardig, raadde voetbaden met zuiveringszout aan. Doueiri is een idioot, dacht Louis, iets wat iedereen al wist.

Het vertrek van Bollie had Angèle minder gekwetst dan dat van François. In de voorafgaande maanden was Jean erg ongelukkig geweest, hij probeerde een veilig heenkomen te vinden, dat begreep ze wel. Ze bleef alleen maar in haar kamer omdat ze niet wilde dat hij zou denken dat zijn vertrek haar minder verdriet deed dan dat van zijn broer.

Terwijl hij wachtte tot ze weer tevoorschijn zou komen, gunde meneer Pelletier zich op de terugweg van de fabriek een pauze in Café des Colonnes om een paar Cinzano's te drinken.

De ober, die de hele dag naar Oum Kalsoum luisterde, stelde voor een potje triktrak te spelen, aangezien er maar weinig gasten waren.

‘Waarom ook niet,’ zei Louis.

Gevraagd naar de gezondheid van Angèle: ‘Het gaat al veel beter, ondanks dokter Doueiri zal ze weer snel op de been zijn.’

Niemand zou het zonder de diensten van deze arts kunnen stellen, hij was een instituut, zelfs al wist je nooit wie het gevaarlijkst was, hij of de ziekte.

‘Hij is een idioot...’ zei de ober

‘Nee, hij is een sukkel...’

‘Dat is hetzelfde.’

Meneer Pelletier stopte met spelen. ‘Nee, dat is niet hetzelfde. Als je iemand iets drie keer uitlegt en hij begrijpt het nog steeds niet, dan is het een idioot. Maar als hij uiteindelijk denkt dat hij het beter heeft begrepen dan jij, dan heb je te maken met een sukkel.’

De ober tuitte zijn lippen. ‘Ja, geen twijfel mogelijk, in dat geval is Doueiri een echte sukkel.’

Toen het spel was afgelopen, dronk Louis zijn Cinzano op en bleef even peinzend zitten. Hij kende Angèle als zijn broekzak en wist dat ze een voorwendsel nodig had om uit haar kamer te komen. Hij ging terug naar de fabriek en kwam thuis met een stapel facturen die hij zojuist had voldaan.

Angèle maakte ze open. ‘Louis!’ riep ze gealarmeerd. ‘Je gaat me toch niet vertellen dat je dat hebt betaald?’

‘Ik... Ik zal proberen de betaling terug te draaien,’ stamelde hij bedremmeld, en hij haastte zich de kamer uit.

Hij fietste terug naar de fabriek (Goeie genade, zei hij bij zichzelf, ik hoop dat dit gauw voorbij is!), en schreef een cheque uit die hij meteen weer verscheurde. Hij stopte de snippers in een envelop en legde die op het bureau van zijn vrouw.

De volgende dag hervatte mevrouw Pelletier haar werkzaamheden.

Jean en Geneviève vertrokken twee dagen later. ‘Pas goed op jezelf,’ fluisterde ze Bollie toe. Toen het schip wegvoer, pakte ze Louis’ arm en zei: ‘Ik hoop dat Geneviève zal schrijven.’

En nu Étienne...

Mevrouw Pelletier bleef opnieuw staan. ‘Indochina! Maar het is daar oorlog!’

Hij had het al duizend keer uitgelegd, ja het was een soort oorlog, maar niet helemaal, hoe moest hij het zeggen? ‘Het is een conflict, mama.’

‘Een conflict waarbij doden vallen noem je een oorlog.’

Ze snoot langdurig haar neus en keek op naar haar zoon. Zelfs met het mes op de keel zou ze het niet toegeven, maar ze had Étienne altijd de knapste gevonden van haar drie zoons. Er brandden allerlei vragen op haar lippen, maar je zag aan haar hangende schouders, haar verloren blik, dat ze die niet zou stellen, ze kende de antwoorden al.

Indochina, zijn vriend Raymond, de brieven die al maandenlang op de mat vielen.

Toen hij Raymond thuis had uitgenodigd, had ze gezegd: ‘Ik begrijp het wel, hij is een knappe jongen.’ Ach, was Étiennes leven maar overal zo simpel geweest als bij zijn moeder... Maar dat was absoluut niet het geval. Vanaf zijn schooltijd tot aan zijn werk bij de bank had hij vernederingen ondergaan, insinuaties gehoord, beledigingen geslikt...

Hij was een slanke jongen, met licht kastanjebruin haar, lachen-

de ogen en een zekere nonchalance in zijn gebaren en zijn loop, die een zinnelijke, wellustige aard verried. Zijn aanleg voor cijfers had hem alleen maar een boekhouddiploma opgeleverd, want hij koesterde geen enkele professionele ambitie.

Zijn leven draaide om de liefde, en dat kwam slecht uit. De kleine gemeenschap van Beiroet waarbinnen de familie Pelletier zich bewoog was te beschaafd om hem vanwege zijn seksuele voorkeur af te wijzen, maar te burgerlijk om hem zonder voorbehoud te accepteren. Daarom had Étienne zich altijd in een tussenpositie gevoeld, met zijn familie als een soort voorbeeld in het klein. De vrouwen (zijn moeder, Héléne), aanbaden hem. De mannen (François, Jean) hielden van hem, maar wat afstandelijker. Bleef over zijn vader, zijn trouwste fan, die hem alles vergaf en van hem hield op een barse, onhandige manier, die een wat pijnlijke onmacht verried. Étienne was een 'zwevend' wezen, Angèle kon er geen ander woord voor vinden. Hij leek in de lucht te hangen, je wist nooit welke kant hij op zou gaan. Hij was een idealist, maar had geen idealen. Het leven was niet genoeg voor hem. Dat was vast de reden van die bevliegingen, dacht zijn moeder, van die onstuimigheid. Soms nam ze zijn gezicht in haar handen en vroeg: 'Wanneer zul je nou eens tevreden zijn met wat het leven je te bieden heeft, Étienne?' Dan lachte hij en antwoordde: 'Morgen, mama, hand op mijn hart!'

Hij had Raymond een jaar eerder leren kennen, toen deze garnizoen hield bij Hadeth. Ze hadden zes hartstochtelijke maanden beleefd. Étienne was altijd al een vrolijke jongen geweest, maar zijn moeder had hem nog nooit zo gelukkig gezien. Daarna was Raymond naar Indochina gegaan om zijn contract uit te dienen. Hij was een Belg en had geen zin om terug naar zijn geboorteland te gaan. Voordat hij dienst had genomen in het Vreemdelingenlegioen (om een reden die hij Étienne nooit had toevertrouwd) was hij onderwijzer geweest. 'Dat is allemaal voorbij,' had hij hem na een paar weken geschreven. 'Als mijn contract is afgelopen, zou ik hier graag willen blijven, er zijn hier een hoop kansen...' Ze hadden veel gecorrespondeerd over dat idee en het over allerlei mogelijke projecten gehad, van transportonderneming tot plantage.

Étienne was al snel naar een baan ter plaatste gaan zoeken, zonder daar veel van te verwachten, maar het was ongelooflijk, vier weken later was er een brief gekomen met de mededeling dat hij was aangenomen bij het Indochinese Valutabureau in Saigon.

‘Je zult daar de gele koorts krijgen, dat weet ik zeker.’

‘Nee hoor, mama, geel staat me niet!’

‘Ja, hou je oude moeder maar voor de gek...’

Meneer Pelletier had meer enthousiasme getoond dan zijn vrouw. Hij onderhield een warme relatie met Lecoq & d’Arneville, een handelsfirma in Saigon, de verkoop van ‘Zeep uit de Levant’ in Indochina was bescheiden, maar niet te verwaarlozen. ‘Étienne zal daar altijd hartelijk ontvangen worden.’ Tegen zijn vrouw, die niet inzag hoe Lecoq & d’Arneville van nut zou kunnen zijn voor hun zoon, antwoordde Louis: ‘Het biedt zekerheid, Angèle! De saamhorigheid van Fransen in het buitenland. Lecoq is een prima kerel!’ Étienne lag met zijn hoofd op zijn moeders schoot en grinnikte: ‘Ja, mama, iemand die Lecoq heet kan geen slechte Fransman zijn...’

*

Slingerend door de straat bereikte het groepje, dat uit elkaar was gevallen als in een etappe van de Tour de France, ten slotte de fabriek. Toen uiteindelijk iedereen het gebouw via het portaal was binnengegaan, stond meneer Pelletier al uitnodigend bij de deur van de grootste werkplaats, met zijn handen op de ronde deurenknoppen, terwijl hij vrolijk riep: ‘Attentie, attentie!’ Meegesleept door zijn eigen enthousiasme bleef hij maar treuzelen, zodat hij een spanning creëerde die alleen hijzelf voelde. Angèle vond dat hij overdreef. De vier kinderen wachtten alleen maar, ze waren dit gewend.

François hield zich vast aan de ijzeren reling. Hij was de vorige dag pas van boord gekomen, na twee dagen zeeziek te zijn geweest. Hij was uitgeput en werd misselijk van de zeeplucht.

‘Als hij niet opschiet,’ fluisterde hij in Hélènes oor, ‘komt mijn eten er weer in omgekeerde volgorde uit.’

Hélène onderdrukte een lachbui, wat haar een bestraffende blik van haar moeder opleverde.

Meneer Pelletier keek met een verlekkerde blik over zijn schouder naar zijn familie. 'Nou? Kan niemand het raden? Tadaa!'

Het was een nieuwe ketel. De vierde. Van gietijzer. Mevrouw Pelletier liep snel naar het koperen plaatje op de sokkel: 'LA BELLE OTERO.'

'Alweer een sloerie, ik wist het! Dit geen zeepfabriek meer, maar een bordeel!'

'Mama... ' zei Étienne voorzichtig.

Maar meneer Pelletier was al tot de volgende fase overgegaan, die eruit bestond tot in detail uiteen te zetten waarvoor de nieuwe ketel bestemd was, wat inhield dat hij het hele fabricageproces van begin tot eind ging beschrijven. De kinderen volgden de gids, niemand luisterde.

Jean had zijn vader er niet van kunnen weerhouden hem bij de arm te pakken en mee te trekken ('Kom kijken, Bollie, je moet me vertellen wat je ervan vindt!') en hem het belangrijkste doelwit van zijn eindeloze uiteenzettingen te maken.

Toen hij de fabriek naderde, had Jean een doffe angst voelen opkomen.

Geneviève, zijn kleine vrouwtje, zoals altijd gepoederd als een porseleinen popje, had gezegd toen ze het grote portaal zag: 'Niet echt mooi, dat groen, vind je ook niet?'

Jean zijn woorden ingeslikt en zichzelf gedwongen om deze plek, die de mislukking van zijn leven symboliseerde, binnen te gaan. Dat hij nu door zijn vader werd meegetroond, voelde als een herhaling van de beproeving die hij hier eerder had doorgemaakt, en waaraan pas een einde was gekomen na een roemloze en vernederende aftocht.

Jean was altijd voorbestemd geweest het familiebedrijf over te nemen. Al vanaf zijn geboorte stond het vast: de Firma Pelletier zou vroeg of laat de Firma Pelletier & Zoon worden. En die 'Zoon', dat was hij, Bollie, die trouwens niet zijn neus had opgehaald voor dat vooruitzicht. In de kleine Franse gemeenschap van Beiroet was het de regel dat kinderen de zaak van hun ouders

overnamen, bij voorkeur de oudste, zoals in een monarchie.

In tegenstelling tot wat gebruikelijk was, hadden Angèle en Louis Pelletier hun kinderen nooit willen aanmelden bij een christelijke school, de jongens toevertrouwen aan de Paters Jezuïeten en Hélène aan de Zusters van Nazareth. Ze hielden het bij de school van de Franse seculiere missie, waar Bollie een niet al te beste leerling was gebleken. Hij had zijn eindexamens met de hakken over de sloot gehaald, maar dat had zijn vaders vertrouwen in zijn bestemming als zeepfabrikant niet aan het wankelen gebracht. Omdat de baas van een fabriek volgens hem in de eerste plaats een fabrikant was, had hij Bollie naar een technische opleiding gestuurd. Scheikunde. Dat was het moment waarop alles zich in een neerwaartse spiraal begon te bewegen. Jean was geen goede leerling, zelfs niet middelmatig, hij was ronduit zwak. Ook nu was zijn vader in het geheel niet verontrust door de regelmatig als 'zwak' of 'onvoldoende' beoordeelde resultaten. In deze privé-school stonden de kosten van het onderwijs en de sociale status van de ouders het de docenten niet toe om strengere of meer realistische commentaren te geven, die meneer Pelletier sowieso niet van streek zouden hebben gebracht. 'Studie is één ding,' verkondigde hij met een onwankelbaar geloof. 'Zeep is heel wat anders.' Hij was ervan overtuigd dat wanneer zijn zoon na zijn schooltijd in de verschillende fasen van de zeepproductie zou meedraaien, hij een expert op dit gebied zou worden.

Je hoefde maar even naar Jean te kijken om te beseffen dat zijn vader in zijn uil een valk zag.

Jean was een wat gezette, logge jongen, maar toch verbazingwekkend sterk. Hij was teruggetrokken, nogal dromerig en onhandig, wat veel te maken had met zijn verlegenheid. Als baby had hij al bolle wangen, zijn vader vond dat hij leek op Ribouldingue uit de strip *Pieds Nickelés*, wat Angèle kwetsend vond, maar de bijnaam Bollie was hij niet meer kwijtgeraakt. Omdat hij nergens voor warm liep en nauwelijks interesses had, had hij gedwee het voor hem uitgestippelde pad bewandeld, maar hij had het ervaren als een lange, vreselijk teleurstellende weg, en dat was nog maar een voorproefje van wat hem te wachten stond, want nadat hij zijn

diploma had gehaald (niemand zou ooit weten hoeveel meneer Pelletier ervoor had betaald) werd hij de fabriek in geduwd met als opdracht de technisch expert te worden.

‘Ik ben er niet zeker van of hij daar wel op zijn plek is,’ zei Angèle voorzichtig. ‘Ik vraag me af of hij wel gevoel voor techniek heeft.’ Zijn vader bleef er vertrouwen in hebben: ‘Als hij erachter komt hoe het er echt aan toegaat in de fabriek zal hij enthousiast zijn, dat kan niet anders.’

Maar terwijl meneer Pelletier als hij ’s ochtends vroeg de fabriek binnenkwam vol verrukking de geur van de oliën en de soda opsnoof, ‘de geur van het vak’, bleef Jean ongevoelig voor de charmes van deze bedrijfstak. Het kwam erop neer dat hij niets onthield en niets leerde.

Dat was in 1946.

De Firma Pelletier was er in de jaren dertig in geslaagd haar producten naar Europa te exporteren. De ‘Zeep van de Levant’ was een merkartikel geworden, er was een constante vraag naar. Na de oorlog bezweek de fabriek, die veel personeel had aangenomen, bijna letterlijk onder het gewicht van de bestellingen. Al vanaf de oprichting was het bedrijf gevestigd op een terrein aan de Rue de la Marseillaise, tegenover de douaneloodsen, dat inmiddels te krap was geworden. Er was onlangs een belendend perceel vrijgekomen, waarop meneer Pelletier zijn zinnen had gezet.

‘Weet je zeker dat je er niet te veel voor betaalt?’ vroeg zijn vrouw bezorgd.

‘Het is een investering, Angèle! We verdienen dat geld binnen twee jaar terug!’

Zo kwam het dat na een stage van enkele weken bij verschillende onderdelen van de fabricage, waar Jean nergens had geschitterd, zijn vader hem de bouw van de uitbreiding toevertrouwde, die een beslissende mijlpaal zou vormen in de toekomst van de onderneming. De heggen die het onlangs verworven perceel scheidten van het fabrieksterrein werden geroid, er werden grootse plannen gemaakt.

Jean, die tot algemeen directeur was benoemd, kon al vanaf het begin de situatie niet aan. Hij nam maar weinig foute beslissingen,

omdat hij er bijna geen nam. Hij wist nooit wat hij moest doen. Zwetend en met openhangende mond bekeek hij de plattegronden en de bouwtekeningen, de cijfers en grafieken zeiden hem niets. De uitvoerder ging min of meer zijn eigen gang, Jean wist geen enkele vraag te bedenken, stelde geen enkele eis.

Op een dag merkte meneer Pelletier dat de werkplaatsen te klein waren voor de machines die er zouden worden ondergebracht, ze moesten alles wat al gebouwd was slopen, de funderingen uitbreiden en opnieuw gaan bouwen. Dit voorval was het eerste van een hele reeks: de loskade bleek niet diep genoeg te zijn, de droogruimten stonden niet in de goede richting, waardoor ze niet konden profiteren van de wind om het droogproces te versnellen. De problemen regen zich aaneen als parels aan een ketting. 'Ik zal erover nadenken,' zei Jean als er een vraag op hem afkwam, waarna hij er niet meer op terugkwam. Als de vraag een probleem werd, riep hij: 'Dat zien we later wel!' terwijl hij iemand nadeed die het druk heeft met veel belangrijker zaken. Hij sloot zich op in zijn kantoor, waar hij dagenlang zat te handenwringen, zich ervan bewust dat er in de gang op hem gewacht werd. Als verlamd wachtte hij op een geschikte tijd om te vertrekken, dan rukte hij de deur open, verraste iedereen, en terwijl hij met grote stappen naar de trap en daarna naar zijn auto liep, riep hij in het wilde weg: 'Jullie zien toch wel dat ik het druk heb!' Hij wist dat hij iets moest beslissen, maar wanneer hij als door een wonder het probleem begreep, had hij geen idee van de oplossing. De uitvoerders vroegen hem onophoudelijk om instructies. Soms, als hij van alle kanten belegerd werd, vroeg hij de mening van meerdere personen, in de trant van een democratische baas, en koos dan plotseling voor een initiatief dat onvermijdelijk desastreus uitpakte. In het geheim probeerde zijn vader de zaken zo goed mogelijk bij te sturen, toch had hij nog steeds een rotsvast vertrouwen in zijn zoon en antwoordde regelmatig, met een bijna hartstochtelijke trots: 'Dat moet u met meneer Jean bespreken, dat weet u best!' Achter de schermen zei het personeel gelaten: 'We moeten het bespreken met baas Bollie.'

Overdag liep Jean te trillen, 's nachts werd hij in paniek wakker, met een dichtgeknepen keel van angst. Hij stond op en rende naar

de wc om over te geven. Hij beet tot bloedens toe op de binnenkant van zijn wangen. Hij begon op zijn onderarmen te krabben, ging toen over op een scheermes. De mouwen van zijn overhemd waren altijd omlaag getrokken tot aan zijn polsen, men dacht dat hij kouwelijk was. 's Avonds hoorde hij zijn vader praten over een idee voor huishoudzeep, hij slaagde er niet in hem te haten, de afschuw had zich tegen hemzelf gekeerd, vaak wilde hij dat hij dood was. 's Nachts werd hij overweldigd door zijn onvermogen te doen wat er van hem verwacht werd. Zodra hij alleen was, bonkte hij met zijn hoofd tegen de muur. Zijn kamer grensde alleen aan de binnenplaats. De kamer van zijn ouders en die van zijn broers en zus lagen aan de andere eind van de gang, niemand kon hem horen. Het waren doffe, regelmatige slagen, als de zuiger van een raadselachtige, onstuitbare machine. Zo zat hij vaak urenlang op zijn bed, terwijl hij langzaam met zijn achterhoofd tegen de muur sloeg, totdat de slaap hem overmande.

Het uitbreidingsproject liep vast en veroorzaakte een terugslag in de productie. De verhouding tussen het fabriekspersoneel en de bouwvakkers raakte verstoord. Er werden metalen balken opgeslagen op de plek waar de vaten olie moesten worden bewaard, vrachtwagens reden rondjes, op zoek naar ruimte om te lossen. Ettelijke tonnen geparfumeerde zeep werden bedorven door opstuivend zaagsel en moesten vernietigd worden. Geconfronteerd met de onbekwaamheid van de man die hen was afgeschilderd als hun toekomstige baas, foeterden de voormannen in stilte, maakten de arbeiders zich zorgen, allemaal baden ze voor hun baan. Het bedrijf begon steeds verder af te glijden. Niet alleen had de komst van 'meneer Jean' niet de grote stap voorwaarts mogelijk gemaakt waarop zijn vader hoopte, maar de zaken gingen van kwaad tot erger, en het einde was nog niet in zicht.

Dit alles duurde bijna een jaar, een jaar van angst, kwelling en verschrikking, en daarbij kwam ook nog zijn ongelukkige huwelijk met Geneviève.

Zij was de enige van de vier dochters van de directeur van het postkantoor die niet knap was, de andere drie waren beeldschoon, het was een wonderlijk genetisch ongelukje dat niemand begreep.

Om eerlijk te zijn was ze niet ronduit lelijk, maar vergeleken met haar zussen kwam haar alledaagsheid over als lelijkheid. Ze had tamelijk grove trekken, een uitdrukkingloze blik en een beetje plomp lijf, waarvan de verschillende delen moeilijk te onderscheiden waren. Ze was heel vrolijk, dat had haar kunnen redden. Maar omdat ze de hele tijd lachte, onder alle omstandigheden, wat er ook gebeurde, zorgde die permanent bevroren glimlach waarmee ze iedereen wilde behagen ervoor dat mensen zich ongemakkelijk gingen voelen.

Misschien als tegenwicht voor die ondankbare positie in het gezin was ze waanzinnig ambitieus. Op een dag zou ze rijk zijn. Het was moeilijk voor te stellen hoe ze dit dacht te bereiken, tot dat ze met Jean trouwde, de toekomstige directeur van de Firma Pelletier. Ze had lang geweigerd hem Bollie te noemen, ze vond dat de vulgariteit van die bijnaam op haar afstraalde. Ze werkte bij de posterijen als werknemer van haar vader, had een intelligentie die zich beperkte tot het alledaagse, had zoals veel achterbakse mensen een wreed trekje, maar profiteerde wel van een concurrentievoordeel op de andere meisjes van de Franse gemeenschap in Beiroet, ze beschikte namelijk over een bepaalde vaardigheid. Jean was nog zo maagdelijk als maar kan. Bij hun tweede afspraakje legde ze haar hand op zijn gulp, hij steigerde van verbazing, waarna ze neerknielde achter de bosjes en hem nauwgezet afzoo. Uitgeput en overwonnen liep Bollie naar huis.

Vier maanden later waren ze getrouwd. Toen hoorde Jean – hij was de enige die het nog niet wist – dat Geneviève een solide reputatie had. Er waren maar weinig jongens van zijn leeftijd in de wijk die nog niet gebruik hadden gemaakt van een kwartiertje achter de bosjes, sommigen kwamen er regelmatig terug, ze vertelden het elkaar graag door.

Aangezien fellatio Genevièves ding was, ging ze als maagd het huwelijk in. Net als Bollie. Vanaf dat moment werd hun relatie ingewikkeld. Door gênante pogingen, twijfelachtige penetraties en beleefdheidsorgasmes wisten geen van beiden precies op welk moment ze hun maagdelijkheid hadden verloren. Ze bewaarde de herinnering aan moeizame seksuele betrekkingen, die steeds

zeldzamer werden, ook al omdat Geneviève vond dat haar man, aangezien hij er niet in slaagde het familiebedrijf over te nemen, zich niet aan zijn deel van het contract hield. Ze knielde nog steeds weleens voor Jean neer, maar hij betwijfelde of dat gebaar voor hem was bedoeld. Geneviève pijpte hem alsof ze een fotoalbum doorbladerde. Nog geen maand na hun huwelijk hadden ze helemaal geen seks meer. Dat zou voor onbepaalde tijd zo blijven.

De getrouwde meneer Jean had niet meer succes in de zeep-fabriek dan Bollie de vrijgezel. De zaken begonnen achteruit te gaan. Door verstoringen in de fabricage en de leveringen dreigden ontevreden klanten hun heil elders te zoeken, arbeiders die al lang in dienst waren, hadden het over vertrekken. Uiteindelijk besloot mevrouw Pelletier haar man het hoofd te bieden. Dat was voor iedereen een grote opluchting.

Meneer Pelletier trok een zuur gezicht en nam een nieuwe rol aan, die van de man die door zijn vrouw tot betreurenswaardige beslissingen wordt gedwongen. Hij stortte zich op de onopgeloste problemen en had er ruim een jaar voor nodig om de onderneming uit het slop te trekken en de uitbreiding te laten realiseren, die als een scheefgegroeide plant structurele gebreken bleef houden, en iedereen die het had meegemaakt herinnerde aan de zwarte periode waarin meneer Jean, de troonopvolger, aan het roer stond, als je dat zo kunt noemen. Omdat hij er zeker van was dat hij een vernederende weigering zou krijgen, stelde meneer Pelletier Étienne noch François voor om 'de fakkel over te nemen' (Hélène telde niet mee, dat was een meisje) en terwijl hij de thermometers onderaan de grote ziedketels aflas, begon hij te mijmeren over het lot van familiebedrijven, en dat van hemzelf in het bijzonder. Jean was bevrijd, maar hij schaamde zich en besloot Libanon te verlaten, ze zouden naar Parijs gaan. Geneviève was zwaar teleurgesteld in haar man, maar blij om te vertrekken. Haar vader, meneer Cholet, de directeur van het postkantoor, verzekerde haar dat ze een beroep konden doen op bilaterale akkoorden, zodat ze in Frankrijk een baan als ambtenaar zou kunnen krijgen, wat op zijn vroegst over een paar maanden zou zijn. Een gelukje, want ze was dol op nietsdoen. Jean en zij konden zich trouwens

niet voorstellen dat ze ooit zou moeten werken, want moest een zichzelf respecterende echtgenoot niet in staat zijn om zijn gezin te onderhouden, zonder zijn vrouw te dwingen een betrekking te nemen? Vooral omdat nietsdoen in Parijs voor Geneviève een opwindend droombeeld was. Om volledig te zijn, Bollie had nog een andere reden om het land te verlaten: twee maanden eerder had hij een negentienjarig meisje doodgeslagen met de steel van een houweel, en hij was doodsbang dat de politie hem op het spoor zou komen.

Met bloedend hart vond meneer Pelletier een baan als vertegenwoordiger voor zijn zoon bij meneer Couderc, een oude Parijse vriend. Zo stond het ervoor. Het werk leverde niet veel op. Bij gebrek aan geld verveelde Geneviève zich stierlijk. Het leven in Parijs beantwoordde in het geheel niet aan haar verwachtingen. Alles wat ze wilde kopen was alleen verkrijgbaar op de zwarte markt, en boven haar budget. Zij, die zo van nietsdoen hield, begon bijna te hopen op een aanstelling bij een Parijs postkantoor, om het sociale leven terug te krijgen waar het haar opgesloten tussen vier muren aan ontbrak. Ze droomde erover als een nieuwe belediging voor die onbekwame echtgenoot, die niet eens de kost voor twee kon verdienen.

Toen de datum voor de ‘Pelletier-bedevaart’ bekend werd, had Jean, hoewel zijn vader retourtickets voor de overtocht had gestuurd, onmiddellijk geweigerd terug te gaan naar Beiroet, ‘en al helemaal niet voor die stomme verjaardag’. Hij zei het niet hardop, maar de stad maakte hem nu bang. Dat was buiten Geneviève gerekend, die er graag naartoe wilde.

‘Ik wil mijn ouders zien!’

‘Je haat ze! Je hebt ze in zes maanden tijd nog geen twee keer geschreven!’

‘Misschien, maar het zijn nog steeds mijn ouders! En mijn zussen zijn er ook nog...’

‘Hetzelfde verhaal! Toen je oudste zus een baby kreeg, heb ik je voorgesteld haar iets op te sturen, en toen zei je “Ze kan doodvallen!”’

‘Maar toch, het blijven mijn zussen...’